

Geografische en historische context

Met de Papegaaiwijk bedoelen we het driehoekig gebied ten westen van de Gentse kuip, dat grofweg afgebakend wordt door de Coupure, de Brugsepoortstraat, de Hoogstraat, de Sint-Michielsstraat en de Leie. De wijk heeft een oppervlakte van 0,57 km² en in 2012 telde ze 3752 inwoners, onder wie 1869 kotstudenten. Al in 1476 wordt *den wijcke van den Papegaye* vermeld. De naam danken we aan de Gentse schuttersgilden uit de 15de eeuw. Die organiseerden er elk jaar een koningsschieting, waarbij geschoten werd naar een versierde houten *papegaai* of gaai die aan een wiek van de Wispelbergmolen vastgemaakt was. De Wispelbergmolen stond op de plek waar vandaag de Papegaai-feesten georganiseerd worden – het binnenterrein van de site KTA MoBi – en kreeg de bijnaam *papegaaimolen*. De Papegaaistraat werd pas in 1913 aangelegd; de straat werd met andere woorden genoemd naar de wijk (en de molen) en niet omgekeerd.

Sommigen noemen deze wijk vandaag de *Rive Gauche* of de *religieuze rand* omwille van de vele religieuze sites die er zich van de 10de tot de 20ste eeuw rug aan rug en als burens ontwikkeld hebben. Omdat deze ontwikkeling niet los te

zien is van de politieke en sociaaleconomische context, schetsen we eerst kort de geschiedenis van Gent en proberen we die te vatten in drie periodes van bloei en vier periodes van crisis.

De 13de eeuw: een periode van uitzonderlijke bloei

Vanaf de 11de eeuw was Gent gedurende honderden jaren de grootste stad van de Nederlanden, groter zelfs dan Londen of Keulen. De stad was ook zeer welvarend. In de 13de eeuw steeg het aantal inwoners tot bijna 60.000 en barstte Gent uit haar vroegmiddeleeuwse voegen. Het stadsbestuur kocht voortdurend gronden. In 1274 bijvoorbeeld verwierf ze grote delen in het westen (richting Ekkerghem), in het gebied dat nu de Papegaaiwijk is. Rond 1300 kreeg de stad een nieuwe afbakening, die ongeveer samenvalt met de huidige stadsring. De toenmalige economie steunde op zowel de productie van laken op basis van Engelse wol als op de handel in Artesisch graan. Gent bezat het graanstapelrecht, wat betekende dat alle invoer van graan in het Graafschap Vlaanderen via Gent moest gebeuren en dat graankooplieden verplicht waren een deel van hun graan enkele weken in Gent te stapelen vooraleer het verkocht mocht worden. Gevolg daarvan was een immense economische bedrijvigheid in en rond de toenmalige haven *tussen brugghen* (aan de Graslei en de Korenlei). De stad ijverde ook voor een snellere verbinding met de Noordzee en kreeg in 1251 van gravin Margaretha van Constantinopel de toestemming om de Lieve te graven, een kanaal van 45 km om de Gentse haven *tussen brugghen* met Damme te verbinden. Het graven

duurde achttien jaar en toen het kanaal in 1269 voltooid was, kon men vanuit Gent via het Zwin de Noordzee bereiken.

De politieke macht lag grotendeels bij enkele welgestelde patriciërsfamilies die hun welstand weliswaar zagen toenemen maar tegelijk steeds meer rekening moesten houden met de macht van de kleine neringen en de gilden. Die eisten almaar meer inspraak in het bestuur en dat ging nu en dan gepaard met tumult en wapengekletter. In deze periode van expansie begroette de stad de meeste bedelorden: dominicanen, franciscanen, augustijnen en karmelieten. Deze orden kozen naast een leven van gebed voor een leven van *dienstbaarheid aan de wereld*.

Uiteindelijk liep het niet zo snel als verwacht. Omstreeks 1302 stakte de economische groei van Gent. Het bevolkingsaantal stabiliseerde en liep later zelfs geleidelijk terug. Het gebied van de Papegaaiwijk lag ondertussen dan wel binnen de stadswallen maar behield nog tot ver in de 18de eeuw zijn landelijk karakter. De akkers en moestuinen en de ligging vlakbij de stadspoorten lokten heel wat religieuze en caritatieve instellingen. In de Papegaaiwijk vestigden zich in de loop van de 13de en 14de eeuw zwarte zusters en grauwezusters, de cisterciënzerinnen van het Utenhove hospitaal in Onderbergen en – op de vesten aan de Houtlei – de alexianen. Eveneens meer dan vermeldenswaard zijn de opkomst en het fenomenale succes van de begijnenbeweging. In onze wijk vestigden zich de begijnen van het Sint-Obrechtsbegijnhof aan de Oude Houtlei (Monasterium PoortAckere) en de mattewijven in Onderbergen. Bij de Zandpoort vond een groep beggarden (mannelijke begijnen) een onderkomen.

Godsdiensttroebelen in de 16de eeuw

Gent kon haar stedelijke privileges lange tijd vrij goed handhaven, met name tot in 1539, toen de stad in opstand kwam tegen Karel V naar aanleiding van diens hoge belastingen. Keizer Karel sloeg hard terug. Op 14 februari 1540 stond hij met een grote legermacht voor de poorten van Gent. Hij drukte de opstand de kop in en liet de edelen zijn macht voelen: vijftig hoogwaardigheidsbekleders moesten hem tegemoet treden in rouwgewaden, blootsvoets en met een strop om de hals. Negentien onder hen werden opgehangen. Op 30 april 1540 legde Keizer Karel Gent de *Concessio Carolina* op. Daarin werd de macht van de stad en van de neringen sterk ingeperkt. Delen van de Sint-Baafsabdij werden afgebroken en maakten plaats voor het *Spanjaardenkasteel* vanwaaruit 2500 Spanjaarden het stugge Gent onder controle moesten houden. De machtige Gentse stadsstaat had afgedaan.

De Gentenaren waren niet tevreden met het juk dat de zeer katholieke Keizer Karel hun had opgelegd. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de protestantse reformatie, die kort daarna vorm kreeg, bij brede lagen van de (ontevreden) Gentse bevolking gehoor vond. Op 22 augustus 1566 kwam het tot een agressieve uiting van religieus en sociaal protest. In een eerste Beeldenstorm werden kerken en ander kerkelijk bezit vernield. De beeldenstormers trokken een spoor van vernieling door de stad. Ze verzamelden aan het Tempelhof en trokken langs de Geldmunt en de Jan Breydelstraat naar het Pand. Een aantal *brekers* trok verder richting Sint-Pietersabdij en Sint-Baafs, nog anderen namen de Sint-Michielskerk en het Rijke Gasthuis in de Hoogstraat

voor hun rekening. In totaal werden tijdens de eerste Beeldenstorm acht parochiekerken, 25 kloosters, tien hospitalen en zeven kapellen angepakt.

Pas in 1576 kwam het tot een verzoening tussen katholieken en gereformeerden. Het akkoord staat bekend als de Pacificatie van Gent en werd ondertekend in een zaal in het stadhuis die nu de Pacificatiezaal heet. De vrede zou helaas niet lang duren, want amper enkele dagen later veroverden de Gentenaren met de hulp van de protestanten het Spanjaardenkasteel. Gereformeerde heethoofden zoals Frans Van Ryhove en Jan van Hembyze juttten de bevolking op en namen uiteindelijk zelf de macht in handen. De stad werd tussen 1577 en 1584 een calvinistische stadstaat en in 1578 kwam het tot een tweede Beeldenstorm. Verschillende ordes werden uit hun klooster gezet en in het Pand werd een theologische hogeschool geïnstalleerd. In 1584 dwong Alexander Farnese, de hertog van Parma, het protestantse Gent uiteindelijk op de knieën en werd de stad weer bij het katholieke kamp ingelijfd.

Zuurstof voor de katholieken in de 17de eeuw

Door de godsdienstperikelen van de 16de eeuw verdween de economische dynamiek uit onze streken. Grote aantallen mensen werden terechtgesteld of verbannen. Tussen 1530 en 1595 werden in Gent in totaal 252 doodvonnissen voltrokken. De Schelde bleef gesloten en na de herovering van Gent door de hertog van Parma ontvluchtten bijna 20.000 protestanten de stad, voornamelijk naar de noordelijke Nederlanden en Amsterdam. Vooral geschoolde handwerkers,